

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.7.45>

CEL MECHANIZMU ADMINISTRACYJNO-PRAWNEGO ZABEZPIECZENIA INTERESÓW GOSPODARCZYCH PAŃSTWA

Ihor Pakholok

laureat Naukowego Instytutu Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0009-0005-5841-8981

pacholok_igor@ukr.net

Adnotacja. W artykule zbadano treść i znaczenie celu jako kluczowego elementu mechanizmu administracyjno-prawnego zabezpieczenia interesów ekonomicznych państwa. Należy zauważyć, że interesy gospodarcze są zasadniczym składnikiem interesów narodowych, których realizacja przyczynia się do zapewnienia bezpieczeństwa narodowego i zrównoważonego rozwoju Ukrainy. W tym względzie badanie celu administracyjno-prawnego mechanizmu zabezpieczenia interesów ekonomicznych państwa ma istotne znaczenie teoretyczne i praktyczne dla skutecznej administracji publicznej w dziedzinie gospodarki. Autor uzasadnia, że celem mechanizmu administracyjno-prawnego ochrony interesów ekonomicznych państwa jest konkretny rezultat, który musi zostać osiągnięty za pomocą instrumentów prawnych, procedur administracyjnych zapewniających zabezpieczenie interesów ekonomicznych państwa, czyli osiągnięty w ramach działalności podmiotów administracji publicznej i podmiotów społeczeństwa obywatelskiego (poprzez demokratyzację administracji publicznej na Ukrainie). Należy zauważyć, że rozpatrywany cel obejmuje: tworzenie i utrzymanie prawa i porządku w sferze gospodarki i dziedzinach z nią związanych; efektywne zarządzanie zasobami gospodarczymi; wdrażanie kontroli i nadzoru w sferze gospodarki i sferach pokrewnych; przyciąganie inwestycji wewnętrznych i zewnętrznych (zagranicznych) w publicznym i prywatnym sektorze gospodarki; efektywne funkcjonowanie reżimu administracyjno-prawnego bezpieczeństwa ekonomicznego państwa i zapewnienie funkcjonowania tego reżimu.

Słowa kluczowe: mechanizm administracyjno-prawny, polityka gospodarcza, stabilność gospodarcza, interesy gospodarcze, bezpieczeństwo narodowe, regulacja prawna, administracja publiczna.

THE PURPOSE OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM OF SECURING THE ECONOMIC INTERESTS OF THE STATE

Ihor Pakholok

External Postgraduate Student of the Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0009-0005-5841-8981

pacholok_igor@ukr.net

Abstract. The article meticulously examines the content and significance of the goal as a pivotal element of the administrative and legal mechanism for safeguarding the economic interests of the state. Economic interests are a fundamental component of national interests, the fulfillment of which is crucial for ensuring national security and the sustainable development of Ukraine. In this context, studying the essence of the purpose of the administrative and legal mechanism for ensuring the economic interests of the state holds substantial theoretical and practical importance for effective public administration in the economic field. The author substantiates that the purpose of the administrative and legal mechanism for protecting the economic interests of the state is a specific result to be achieved through legal instruments and administrative procedures. This mechanism ensures the economic interests of the state, realized within the activities of public administration entities and civil society entities, facilitated by the democratization of public administration in Ukraine. The objective under consideration encompasses several key components. First, it involves establishing and maintaining law and order in the economic field as well as in related areas. Next, it includes the effective management of economic resources, ensuring they are utilized optimally. Additionally, it involves implementing control and supervision within the economic field and its related areas to maintain regulatory compliance. Another crucial component is the attraction of domestic and foreign investment into both the public and private sectors of the economy. Finally, the objective ensures the effective operation of the administrative and legal regime of economic security, guaranteeing that this regime functions smoothly and efficiently.

Key words: administrative and legal mechanism, economic interests, economic policy, economic stability, legal regulation, national security, public administration.

МЕТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

Ігор Пахолок

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права (Київ, Україна)

ORCID ID:0009-0005-5841-8981

pacholok_igor@ukr.net

Анотація. У статті розглядається зміст та значення мети як ключового елемента адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави. Зазначається, що економічні інтереси є фундаментальною складовою національних інтересів, задоволення яких сприяє забезпеченню національної безпеки та сталого розвитку України. У зв'язку з цим, дослідження мети адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави має суттєве теоретичне та практичне значення для ефективного публічного адміністрування у сфері економіки. Автором обґрунтовується, що метою адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави є конкретний результат, якого необхідно досягти за допомогою правових інструментів, адміністративних процедур для забезпечення економічних інтересів держави, що досягається у рамках діяльності суб'єктів публічної адміністрації та суб'єктів громадянського суспільства (через демократизацію публічного адміністрування в Україні). Зазначається, що розглядувана мета включає: створення та підтримання правопорядку у сфері економіки, а також у суміжних сферах; ефективне управління економічними ресурсами; здійснення контролю та нагляду у сфері економіки, а також у суміжних сферах; залучення внутрішніх та зовнішніх (іноземних) інвестицій у публічний та приватний сектори економіки; ефективна дія адміністративно-правового режиму економічної безпеки держави та забезпечення дії цього режиму.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, економічна політика, економічна стабільність, економічні інтереси, національна безпека, правове регулювання, публічне адміністрування.

Вступ. Економічні інтереси держави є фундаментальною складовою національних інтересів, задоволення яких сприяє забезпеченню національної безпеки і відіграє важливу роль у розвитку України як правової, демократичної та соціальної держави, що прямує шляхом інтеграції до Європейського Союзу. При цьому слід мати на увазі, що саме економічні інтереси визначають діяльність суб'єктів публічного адміністрування в економічній та суміжних сферах, впливають на поведінку суб'єктів господарювання та на соціально-економічний розвиток країни. Цей вид інтересів держави доцільно розглядати як усвідомлену потребу держави, пов'язану з реалізацією прав та обов'язків в економічній сфері, що відображені в законодавстві та принципах права України як людиноцентричної держави. Відтак, економічні інтереси відіграють вирішальну роль у: по-перше, формуванні та реалізації правових норм, адже правотворці повинні враховувати різноманітні аспекти економічних інтересів держави, забезпечуючи баланс і справедливість у їх задоволенні; по-друге, у забезпеченні правопорядку в економічній сфері шляхом реалізації законодавства, адже суб'єкти публічної адміністрації орієнтуються на захист економічних інтересів під час вирішення правових спорів та прийняття рішень. Отже, значимість таких інтересів держави закономірним чином обумовлює потребу в їх комплексному забезпеченні, а тому в Україні забезпечення цих інтересів здійснюється через відповідний адміністративно-правовий механізм, ефективність якого залежить від належного розуміння його сутності суб'єктами цього механізму. Між тим, належне розуміння адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави можливе лише за умови чіткого визначення його мети. З огляду на це, слід констатувати, що без комплексного дослідження та визначення мети цього правового механізму неможливо сформулювати актуальне розуміння про зміст зазначеного механізму, існуючі проблеми в його дії та можливі шляхи їх вирішення.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання. Аналізуючи наявну спеціальну юридичну літературу слід відмітити, що по сьогодні ще не робились спроби дослідити мету адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави. При цьому слід мати на увазі, що багатьма ученими вже досліджувалась зміст мети правового механізму (серед яких М.А. Барсук, С.С. Пирого, С.О. Потьомкін, В.О. Швець) та мети адміністративно-правового механізму (зокрема, А.В. Боровиком, В.В. Гладким, А.А. Русецьким). Наукові напрацювання цих та інших учених і дослідників становитимуть теоретичне підґрунтя для формування наукової думки стосовно сутності мети адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави.

Отже, **метою статті** є з'ясування структури та змісту ключових завдань адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави. Досягнення цієї мети виражається у виконанні таких завдань: 1) з'ясувати значимість розуміння мети правового механізму для розуміння змісту цієї юридичної конструкції; 2) проаналізувати зв'язок між метою та завданнями адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави; 3) сформулювати визначення поняття «мета адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави», а також окреслити її основні властивості; 4) узагальнити результати наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу. Поняття «правовий механізм» широко використовується в спеціалізованій юридичній літературі, однак серед вітчизняних і зарубіжних науковців досі немає єдиного підходу до його розуміння. Зокрема, А.А. Русецький зазначає, що в науковій літературі можна знайти певну узгодженість серед науковців щодо тлумачення сутнісного змісту поняття механізму. Учений наголошує, що незалежно

від сфери суспільних відносин, де використовується термін «механізм», зазвичай під цим поняттям розуміють «сукупність» певних елементів, які постійно взаємодіють між собою з метою досягнення конкретної кінцевої мети (Русецький, 2018: 154). Водночас механізм за своєю організаційною структурою не може бути простою «сукупністю» елементів, оскільки він є складною «системою», в якій цільова спрямованість та чітка взаємодія елементів забезпечують їхню спільну дію як єдиного механізму, що спрямовує свою дію на досягнення певної мети та виконання для цього ряду загальних, спеціальних та особливих завдань.

Враховуючи викладене слід зауважити, що функціонування будь-якої системи слід розглядати як фактичний вияв її функціональних властивостей, тобто здатності здійснювати певну діяльність на визначених підставах та за конкретних сприятливих умов. Важливо зазначити, що така діяльність завжди має бути підпорядкована певній меті, адже діяльність без чітко визначеної мети не може бути конструктивною, керованою і може становити потенційну загрозу для життя і здоров'я людини, населення та держави загалом (Гладкий, 2019: 63). Примітним є те, що А.А. Русецький також визнає, що всі елементи правового механізму спрямовані на досягнення конкретної мети (Русецький, 2018: 154). Отже, розглядати механізм як просту «сукупність» елементів є помилковим методологічним підходом, оскільки це не відображає реальної складної організаційної структури та ігнорує його систематичну сутність. Таким чином, позиція науковців (Гаруст, 2012: 17), якою стверджується, що механізм у правовій та управлінській сферах являє собою систему юридичних, управлінських, соціальних, політичних та інших засобів, методів і заходів, зосереджених на досягненні конкретної мети та реалізації цільових завдань, є цілком обґрунтованою.

У цілому, розглядаючи мету і завдання адміністративно-правового механізму забезпечення економічних інтересів держави, спершу варто погодитися з тим, що поняття «завдання» не можна однозначно пояснити через категорію «мета». Вказане обумовлюється тим фактом, що самі по собі завдання, як зауважують науковці (Шумейко, 2022: 135), спрямовані на реалізацію мети, але при цьому мають певну умовну мету, оскільки є шляхами досягнення основної мети і містять в собі певну оперативну ціль. Завдання виступають як проміжні етапи, які сприяють досягненню кінцевої мети, водночас формуючи комплекс заходів та дій для ефективного функціонування адміністративно-правового механізму. Відтак, завдання не обґрунтовано ототожнювати із метою, утім, завдання впливають із мети, а тому належне розуміння завдань адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави можливе лише в тому разі, коли буде уточнено мету такого механізму.

Враховуючи позиції учених стосовно мети адміністративно-правових механізмів (Боровик, Вархов, Дерев'яно, 2024; Гладкий, 2019; Русецький, 2018), приймаючи до уваги мету захисту економічних інтересів держави, доходимо думки, що під метою адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави необхідно розглядати як конкретний результат, якого необхідно досягти за допомогою правових інструментів та адміністративних процедур задля забезпечення цих інтересів. Цей «результат» досягається у межах діяльності суб'єктів публічної адміністрації та (у відповідній мірі) суб'єктів громадянського суспільства, що відображає процес демократизації публічного адміністрування в Україні. Отже, можна виокремити такі аспекти цієї мети:

1. Створення та підтримання правового порядку в економічній та суміжних сферах, що включає: а) розроблення та впровадження ефективного національного законодавства, що регулює економічну діяльність та суміжні юридично та економічно значимі процеси, з урахуванням принципу свободи підприємництва та засад і стандартів соціально спрямованої ринкової економіки; б) забезпечення дотримання законодавства в економічній сфері всіма суб'єктами господарювання, своєчасне виявлення порушень та справедливе припинення порушників до юридичної відповідальності, що відповідає принципу законності.

2. Ефективне управління економічними ресурсами, яке включає: а) раціональне та ефективне використання державних ресурсів (насамперед стратегічно важливих цінностей, охоплених системою критичної інфраструктури України); б) розробку та реалізацію заходів щодо підтримки та стимулювання різних секторів економіки.

3. Здійснення контролю та нагляду в економічній та суміжних їй сферах, включаючи: а) впровадження та вдосконалення механізмів контролю та нагляду за дотриманням норм законодавства суб'єктами владних повноважень, громадянського суспільства, підприємницької діяльності та іншими суб'єктами, котрі беруть участь в економічному житті у державі та здатні як сприяти, так і шкодити економічним інтересам держави (крім того, цей контроль (нагляд) охоплює також й системний моніторинг виконання цілей та завдань, визначених урядом в економічній політиці на конкретний період); б) забезпечення прозорості та підзвітності діяльності органів публічної служби та господарюючих суб'єктів; в) підтримка населення у реалізації свободи підприємництва.

4. Залучення внутрішніх та зовнішніх (іноземних) інвестицій у публічний та приватний сектори економіки. У цьому сенсі йдеться насамперед про інвестиції, здебільшого спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу через адміністративно-правові процедури, що сприяють розвитку підприємництва в Україні.

5. Ефективність режиму економічної безпеки держави та забезпечення дії цього адміністративно-правового режиму, що є важливим показником досягнення мети функціонування цього адміністративно-правового механізму. Відповідна залежність зумовлена тим, що економічні інтереси в цілому виступають як узагальнений критерій визначення стану економічної безпеки держави. Держава перебуває у стані безпеки, коли не змушена поступатися своїми національними інтересами (в різних сферах буття) задля уникнення

тих чи інших загроз, й коли вона дійсно здатна захищати ці інтереси за допомогою економічних, політичних та інших заходів, керуючись національними орієнтирами, зокрема, в економічній сфері. У цьому контексті слід зазначити, що економічна безпека як державний інститут визначає здатність економіки підтримувати умови життєдіяльності суспільства та забезпечувати необхідні ресурси для різних галузей, підприємств та домогосподарств. При цьому, осмислюючи взаємозв'язок економічної безпеки та забезпечення економічних інтересів, зазначимо, що важливість економічної безпеки для забезпечення економічних інтересів держави виявляється у наступних п'яти ключових аспектах.

По-перше, досягнення належного рівня економічної безпеки забезпечує стабільність та стійкість різних економічних процесів у державі. У цьому сенсі важливо наголосити на тому, що економічна безпека створює умови для стабільної життєдіяльності суспільства, що необхідно для нормального функціонування всіх соціальних інститутів та систем на території держави (так само й за кордоном України стосовно українських суб'єктів підприємницької діяльності, які займаються економічною діяльністю на іноземних ринках). Також належна економічна безпека гарантує забезпечення галузей та підприємств необхідними ресурсами для їх діяльності, що сприяє стабільності та відносно передбачуваного зростання економіки.

По-друге, економічна безпека сприяє стримуванню зовнішніх та внутрішніх загроз, які можуть перешкодити успішному існуванню та розвитку держави. Вказане у практичній дійсності передбачає захист від зовнішнього економічного тиску та внутрішніх кризових явищ економічного характеру та інших соціально-економічних та правових явищ, що можуть впливати на здатність держави задовольнити економічні інтереси держави. Водночас економічна безпека також зміцнює геоекономічну та геополітичну стабільність, що вбачається очевидно важливим для підтримки стабільних міжнародних економічних відносин та захисту національних інтересів на світовій арені.

По-третє, наявність умов, що характеризуються достатнім рівнем економічної безпеки, сприяє збільшенню добробуту населення. Економічна безпека спрямована на досягнення стабільного та сталого розвитку держави та збільшення соціально-економічного добробуту населення, що сприяє соціальній справедливості, соціальній солідарності, соціальній відповідальності та юридичній рівності усіх суб'єктів, охоплених сферою економіки. Також відповідний тип безпеки створює умови для покращення якості життя населення, забезпечуючи доступ до необхідних послуг та ресурсів населення, мінімізуючи соціальну напругу (протестний настрій) в кризові умови буття суспільства та держави (вказане є особливо актуальним в умовах війни, що триває в Україні).

По-четверте, економічна безпека є умовами, за яких захищаються економічні інтереси особи, суспільства та держави (Бондаревська, 2017; Самойленко, Григорчук, 2013; Скорук, 2016). Ця безпека створює умови для повноцінної реалізації економічного потенціалу держави, що включає розвиток трудового потенціалу, людського капіталу, інноваційних технологій та виробничих потужностей. Отже, економічна безпека сприяє створенню сприятливих умов для розширення економічної діяльності суб'єктів господарювання, що стимулює економічне зростання та розвиток.

По-п'яте, наявність умов, що характеризуються достатнім рівнем економічної безпеки, сприяє зміцненню економічного суверенітету та незалежності держави. Економічна безпека дозволяє приймати самостійні рішення в економічній та інших сферах на рівні держави, суспільства та особистості. Крім того, ця безпека передбачає системне підвищення стійкості економіки до впливу зовнішніх та внутрішніх викликів та загроз, забезпечуючи її стабільне функціонування та поступовий, прогнозований розвиток.

Отже, фактичне досягнення мети адміністративно-правового механізму захисту економічних інтересів держави проявляється у: а) своєчасному та повному запобіганні і боротьбі з економічними правопорушеннями, зловживанням владними повноваженнями та корупцією (включаючи її різні форми: хабарництво, кумівство, протиправний лобізм тощо); б) забезпеченні захисту критичної інфраструктури, а також матеріальних і нематеріальних цінностей держави.

Таким чином, як ми можемо побачити, мета забезпечення економічних інтересів держави та мета досліджуваного адміністративно-правового механізму тісно взаємопов'язані. Адміністративно-правовий механізм захисту економічних інтересів держави функціонує як інструмент досягнення більш широкої мети – забезпечення економічних інтересів держави. Він надає концептуальну та практичну основу, необхідну для ефективного та раціонального публічного адміністрування в економічній сфері, що у свою чергу, сприяє належному формуванню та реалізації економічної політики.

Висновки. Виходячи із змісту сутності мети забезпечення економічних інтересів держави, а також із сутнісного змісту мети відповідного адміністративно-правового механізму, слід зауважити, що мета розглядуваного адміністративно-правового механізму полягає у створенні умов, що дозволяють ефективно реалізувати економічні інтереси держави та забезпечити сталий економічний розвиток та добробут суспільства. Між тим, ефективне функціонування цього механізму дозволяє державі: а) забезпечувати економічну стабільність та зростання; б) підтримувати та захищати підприємницьку діяльність на внутрішньому ринку та оптимізувати належне позиціонування українських підприємців на зовнішніх ринках; в) гарантувати соціальну справедливість, солідарність та відповідальність, перерозподіляючи доходи, що дозволяє державі бути соціальною країною, котра прагне до набуття статусу європейської держави загального добробуту; г) забезпечувати національну економічну безпеку, а також безпеку на локальних рівнях та рівнях підприємств; д) стимулювати інноваційний розвиток та максимізувати трудовий потенціал та якість соціального капіталу в державі.

Література:

1. Бондаревська О.М. Економічна безпека регіонів у системі економічної безпеки держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. № 2 (24). С. 54-57.
2. Боровик А.В., Вархов А.Г., Дерев'янко Н.З. Адміністративно-правовий механізм взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки: питання теорії та практики: монографія. Одеса: Юридика, 2024. 186 с. doi:10.61563/978-617-8263-92-8.
3. Гаруст Ю.В. Поняття адміністративно-правового механізму забезпечення прав громадян у податковій сфері. *Наука і правоохорона*. 2012. № 3 (17). С. 16–20.
4. Гладкий В.В. Ознаки правового механізму забезпечення антикорупційної безпеки. *Сучасні погляди на реформування законодавства: матеріали наук.-практ. конф.(м. Полтава, 25–26 жовтня 2019 р.)*. Херсон: Молод. вчен., 2019. С. 62–66.
5. Русецький А.А. Поняття адміністративно-правового механізму взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5, Т. 2. С. 149–155.
6. Самойленко Ю.П., Григорчук М.В. Економічна безпека України: правовий аспект. *Віче*. 2013. № 17. С. 27-29.
7. Скорук О.В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 6, Ч. 3. С. 39-42.
8. Шумейко Т.А. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2022. 504 с.

References:

1. Bondarevska, O.M. (2017). Ekonomichna bezpeka rehioniv u systemi ekonomichnoi bezpeky derzhavy. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Serii: Ekonomika i menedzhment. № 2 (24), pp. 54-57. [in Ukrainian].
2. Borovyk, A.V., Varkhov, A.H., Derevianko, N.Z. (2024). Administratyvno-pravovyi mekhanizm vzaiemodii subiektiv sektoru bezpeky u oborony shchodo zabezpechennia natsionalnoi bezpeky: pytannia teorii ta praktyky: monohrafiia. Odesa: Yurydyka, 186 p. [in Ukrainian].
3. Harust, Yu.V. (2012). Poniattia administratyvno-pravovoho mekhanizmu zabezpechennia prav hromadian u podatkovii sferi. *Nauka i pravookhorona*. № 3 (17), pp. 16–20. [in Ukrainian].
4. Hladyki, V.V. (2019). Oznyaky pravovoho mekhanizmu zabezpechennia antykoruptsiinoi bezpeky. *Suchasni pohliady na reformuvannia zakonodavstva: materialy nauk.-prakt. konf.(m. Poltava, 25–26 zhovtnia 2019 r.)*. Kherson: Molod. vchen., pp. 62–66. [in Ukrainian].
5. Rusetskyi, A.A. (2018). Poniattia administratyvno-pravovoho mekhanizmu vzaiemodii ta koordynatsii diialnosti pravookhoronnykh orhaniv na rehionalnomu rivni. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*. Vyp. 5, T. 2, pp. 149–155. [in Ukrainian].
6. Samoilenko, Yu.P., Hryhorchuk, M.V. (2013). Ekonomichna bezpeka Ukrainy: pravovyi aspekt. *Viche*. № 17, pp. 27-29. [in Ukrainian].
7. Skoruk, O.V. (2016). Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist, skladovi elementy ta problemy zabezpechennia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii: *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. Vyp. 6, Ch. 3, pp. 39-42. [in Ukrainian].
8. Shumeiko, T.A. (2022). Administratyvno-pravovi zasady formuvannia ta realizatsii derzhavnoi polityky u sferi obihu zbroi v Ukraini: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.07. Kyiv, 504 p. [in Ukrainian].